

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2458-7559

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.34>

CİLT 2, SAYI 1, YAZ 2016

s. 108-113

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA OSMANİYE'DE ATATÜRK'E SUNULAN BİR GAVURDAĞI AĞITI¹

Necdet ARI²

Özet

Tarihî Kınık şehrinin bakiyesi olan topluluklar, 1865 yılında Fırka-ı İslâhiye Ordusu'nun uzun süren mücadeleleri sonucu dağdan Hacı Osman köyüne indirilmişlerdir. Millî Mücadele'de en kanlı çarpışmaların meydana geldiği Osmaniye, Millî Mücadele'yi kazanan Ulaşlı, Tecirli, Avşar gibi değişik Türkmen aşiretlerinden meydana gelmiş bir beldedir. Türk kültürünün komşu yabancı kültürlerden hiç etkilenmediği bakir bir alanda yaşamaktadırlar. Bu nedenle 1936 yılında Türk ve Macar halk türkülerinin ortak yönlerini araştırmak için Türkiye'ye Atatürk tarafından davet edilen ünlü Macar Müzikolog Bela Bartok, yine Atatürk tarafından özellikle Osmaniye'ye gönderilmiştir. Makalenin konusunu oluşturan türkü, muhtemelen Bela Bartok'un Osmaniye'de kaydettiği türküler arasındaydı. Millî Mücadele yıllarında bu türkü çetelerimiz arasında en çok söylenen ve sevilen türkülerden birisiydi. Türkü altı kıtadan oluşan, Gavurdağı'na özlem ve övgüyü anlatan bir Gavurdağı havasıdır.

Atatürk, Cumhuriyeti kurduktan sonra ülkenin hemen her yanına yurt gezileri yapmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin temelini kültür olduğunu vurgulayan Atatürk, gittiği her yerde yörenin türkülerini dinlemek istemiştir. 16 Ocak 1925 tarihinde Osmaniye'ye yaptıkları ziyaretlerinde Osmaniye'ye ait bir Gavurdağı türküsü dinlemek istemiş ve bildirimize konu olan bu türküyü dinlemiştir.

Anahtar Kelimeler: *Osmaniye, Atatürk, Gavurdağı, ağıt*

A GAVURDAĞI LAMENT THAT PRESENTED TO ATATURK IN EARLY YEARS OF THE TURKISH REPUBLIC

Abstract

The rest people of historical Kınık city had forced download from mountain to Hacı Osman village by the Fırka-i İslahiye army in 1865 result of a long struggle. Osmaniye where the bloodiest battle of the National Challenge occured in, consists various Turkmen tribes as Ulaşlı, Tecirli who were winner of the battle.. They lived in an untouched area where the Turkish culture never influenced by the neighbor foreign culture. Therefore, famous Hungarian Musicologist Bela Bartok had invited to Turkey in order to investigate common aspects of Turkish and Hungarian folk music. Bela Bartok was again sent to Osmaniye, especially by Atatürk. This ballad probably was among the songs recorded by Bela Bartok in Osmaniye. This song was the most sung and loved ballad among the Turkish militias.

¹ Bu çalışma 17-19 Nisan 2015 tarihlerinde Adana'da gerçekleştirilen 1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu'nda sunulan aynı başlıklı sözlü bildirinin genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

² Öğretim Görevlisi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, e-posta: necdetari@osmaniye.edu.tr

Great leader Atatürk paid visits all over the country immediately after the installation of the Republic. He stressed that the culture is the foundation of the Republic of Turkey. Atatürk wanted to listen to the song wherever he went all over the motherland. The great leader wanted to listen to a Gavurdağı song of Osmaniye in their visit to Osmaniye January 16th 1925 and listened this song that is the subject of our report

Keywords: *Osmaniye, Atatürk, Gavurdağı, lament*

GİRİŞ

Çalışmamıza konu olan bu türkü, Fırka-i İslâhiye Ordusu Gavurdağlarına gelmeden ve Cebel-i Bereket sancağı ihdas edilmeden önce de halk arasında söylenirdi. Haritalarda Amanos Dağları olarak geçen bu dağlara yöre halkı arasında "Gâvur Dağları" adı verilir. Bu dağların çevresinde kurulduğu için de anılan sancak, "Cebelibereket" olarak adlandırılmıştır. Bilindiği gibi "sancak", Arapçadaki "liva"nın Türkçe karşılığıdır. Osmanlı yönetim sisteminde eyaletten küçük, kazadan büyük yönetim birimi olarak nitelendirilebiliriz. Eyaletlerin başındaki yöneticiye "beylerbeyi" denirdi. Farsça "mir-i miran" ve Arapça "emir'ül-ümera" terimleri de "mutasarıf" terimi de bunlar için geçerli idi. İşte Cebelibereket sancağı bunlardan birisiydi. Mısır Kölemenleri (Memlukluları) zamanında (1250-1517) boy beylerinin en güçlüsü olan Üzeyir Bey'in adından ötürü, yüzyıllar boyunca "Üzeyirli" diye anılan ve Zülkadiriye eyaletine bağlanan bu sancak, 1840'ta Adana eyaletine bağlanmıştır. 1867'de yürürlüğe giren "Vilayetler Nizamnamesi" ile Üzeyirli sancağı, merkezinin bulunduğu yerin adı ile anılmış ve "Payas" sancağı olarak Halep vilayetine bağlanmıştır. Bu nizamname, eyalet sistemine son vermiş Tanzimat Dönemi'nin getirdiği yeniliklerden birisi olarak yerini vilayetlere bırakmıştır. Bir aralık Halep vilayetine bağlı olan Adana 1869'da yeniden vilayet olunca Payas da sancak olarak buraya bağlanmıştır. Dağlık bölgede bozulan dirlik ve düzeni sağlamak, göçebe oymakları belirli yerlere yerleştirmek amacı ile görevlendirildiğini gördüğümüz "Fırka-i İslâhiye", Müşir Derviş Paşa ile Ahmet Cevdet Paşa'nın emrinde harekete geçmiş ve bu amacını gerçekleştirmiştir. İşte bu hareket sonunda oluşan "Osmaniye" kazası bu sancağa bağlanmıştır. O sıralarda bir nahiye merkezi olan Yarpuz köyünde yeni bir kasaba olmuş ve Payas sancağının merkezi de 1877 yılında Yarpuz'a taşınmıştır. Sancağın adı ise "Cebelibereket" olmuştur. İkinci Meşrutiyetin ilan edildiği 1908 yılında sancak merkezi, Erzin ilçesindeyken 1910 yılında Osmaniye'ye taşınmıştır.

Atatürk'e Sunulan Gavurdağı Türküsü

Osmaniye'nin rolü Kurtuluş Savaşı'nda çok önemli bir yere sahiptir. Zira tarih boyunca birçok kanlı çatışmaya sahne olan bu topraklar, sahip olduğu jeopolitik önemden dolayı birçok milletin dikkatini çekmiştir. İşgalde önce İngilizlerin iştahını kabartan Cebeli Bereket toprakları, "Skys-Picot" anlaşması ile Fransızların hükümler alanına girmiştir. Osmaniye düşman işgali ile yeniden acıları yaşamaya başlamıştır. Özellikle Fransızların gelişiyle daha da azan Ermeniler, gerçek niyetlerini ortaya koymuşlar, akıl almaz canilikler sergilemişlerdir.

Eğer düşman Osmaniye'ye girememiş olsaydı Antep, Urfa ve diğer bölgeleri işgal edemeyecekti. Zaten Fransızların en çok asker ve cephane yığıldıkları Osmaniye'ye, mevcut bir tümene takviye olarak ikinci bir tümen takviye etmeleri bunu doğrulamaktadır. Bölgenin kilidi Osmaniye'ydi. Bundan dolayı Kozan, Kadirli, Andırın, Düziçi, Dört Yol ve civardan gelen çetelerle, güneyde en kanlı çarpışmalar Osmaniye ve çevresinde olmuştur. Osmaniye'de Millî Mücadele'de kazanılan zafer, İstiklal Savaşı'nın da kazanılmasına ivme kazandırmıştır.

Sancak merkezi Cebel'de iken orada zabıt kâtibi olan Mazlum Durmuş Ali adlı şahıs emekli olunca Dört Yol'a, Karakese köyüne dönmüş fakat bu çalışmanın konusunu oluşturan ağıtı da unutmamıştır. Yıllarca bu ağıtı okumaya devam etmiştir. Mazlum Durmuş Ali, Atatürk tarafından Adana'da düzenlenen Karacaoğlan Semineri'ne çağrılınca, sesi güzel olan Mehmet Turgat'la beraber katılmış ve orada bu şiir beğenildiği için Atatürk tarafından üç defa tekrarlatılmıştır.

Mazlum efendiye 500 dönüm arazi tahsisi için emir verilmiş fakat Mazlum Efendi bu tahsisatı bir türlü alamamıştır.

Atatürk'ün Osmaniye'ye bilinen ilk ziyareti, 2 Ekim 1918 tarihinde, Suriye bozgunu üzerine, dönerken gerçekleşmiştir. Atatürk, trenle İslâhiye yönünden gelip, İstanbul'a giderken, çok yorgun olduğundan Osmaniye'de kalma ihtiyacı duymuştu. Eski Valiliğin yerinde bulunan ulu çınarların altında çadır kurulmuş, Atatürk yaklaşık iki saat kadar uyuyarak dinlenmiştir. Gece olunca, tekrar trene binmek üzere, istasyona gitmiş ve İstanbul'a hareket etmiştir (Kılıç, 1976). İlk ziyareti ile ilgili daha fazla ayrıntı, yazılı kayıtlarda yer almamıştır.

Bu çalkantılı ve sıkıntılı dönemde yaptığı zorunlu ziyaretten tam yedi yıl sonra, genç Türkiye Cumhuriyetinin ilk vilayetlerinden biri olarak seçtiği, eski Cebel-i Bereket Sancağı Osmaniye'ye, ulu önder ikinci ziyaretini gerçekleştirdi. Atatürk, Millî Mücadele yılları boyunca, o günün kısıtlı haberleşme olanaklarına rağmen, yurdun her yöresinden haber alabiliyordu. Osmaniye ve civarı cephelerinden de düzenli istihbarat alıyordu. Osmaniye'de düşmana karşı amansız mücadele veren ve cansiperane çatışanları da suret-i Haktan görünüp, işgal kuvvetleri komutanı ile kol kola gezecek kadar hain olanları da çok iyi tanıyordu. Nihai mütareke yapılmış, Ata, bu yurdu kurtaran kahramanları yakından tanımak için, yurdun her yöresine ziyaretler yapıyordu.

Bunlardan birini de 16 Ocak 1925 tarihinde Osmaniye'ye yaptı. Bu geziyi, Ankara Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, 17 Ocak 1925 tarihli sayısında şöyle ifade etmiştir: "Paşa Hazretleri merasimle 16 Ocak 1925'te Osmaniye'ye doğru hareket buyurdular. Reiscumhur Hazretleri burada bulunduğu müddetçe her fertle temas ederek halkın kalbini mesrur ettiler. Bütün halk arkalarından saadetleri için dua etmektedir. Amin."

Fotoğraf 1. Atatürk Osmaniye'ye İkinci Gelişinde Osmaniye İstasyonunda Osmaniye'lilerle. Yanında Latife Hanım, En Sağda Salih Bozok, Arkasında Yzb. Hasan Bey (Yzb. Hasan Bey Arşivinden)

Atatürk, Osmaniye'ye Toprakkale istikametinden gelmiştir. İstasyonda toplanan mülki ve askerî erkân, memurlar, halk, muallimler ve öğrenciler onu coşkuyla karşıladı. Atatürk yanında Latife Hanım ve erkânla trenden inmiş, onu iki öğrenci karşılayıp elini öpmüştür. Öğrencilerden birisi Kürevî müftünün kızı Fatma Akbaş'tı. Fatma, Ata'nın elini öptükten sonra ona:

“Atam ben okumak istiyorum. Beni Ankara’ya götürün” dedi. Atatürk de etrafındakilere “Bu çocuğun anne babasına haber verin, onu Ankara’ya götüreceğim” dedi. Daha sonra ailesi onu hazırlayıp ilgililere teslim etti. Onu Ankara’ya götürdüler. Fatma Ankara’da tahsil yaptı.

Ulu önder yurt gezileri sırasında gittiği her yörenin kendine has ezgilerini dinlemek isterdi. Osmaniye’ye bu ziyareti sırasında da Gavurdağı türkülerini dinlemek istedi. Bu olayı Atatürk’e türküyü söyleyen Gök Musa’nın yeğeni Ökkeş Gedik şöyle anlatır:

“Amcam Musa çok iyi türkü söylerdi. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Osmaniye’ye geldiğinde, “bana çevreyi dile getiren bir türkü söyleyecek adam bulun” demiş. Musa Amca’mı getirmişler. Amanos Dağları’nda Zorkun Yaylası’nı kastederek, O da şu türküyü söylemiş, iki satırı aklımda o da şu:

‘Her coplanda³ bir kaplanın puslanır⁴.

Soğuk sulu derelerin var senin.’

Aradan bir zaman geçtikten sonra, Atatürk’ün aklına Musa Amca’m gelmiş. Yanındakilere demiş ki, “Bana Osmaniye’deki Gök Halillerin Musa’yı getirin”.

Musa Amca’mı alıp götürdüler. O zaman ben 9-10 yaşlarındaydım. Amcam Ankara’dan geldi. Başına toplandık. “Ne yaptın, ne ettin?” diye sorduk.

“Vallahi yavrularım” diye başladı söze. Bana “Hoş geldin Gavurdağlı” diye elleştikten sonra, donatılmış masanın öte yanını göstererek, “Geç bakalım Gavurdağlı karşıma” dedi. Oradaki koltuğa oturuverdim ki koltuklarıma kadar gömüldüm. Öyle ki koltuğun tabanı delindi de düştüm sandım dedi. Hoşbeşten sonra doldurulmuş bardağı göstererek,

“Kaldır bakalım Gavurdağlı bardağı” deyip, kendi bardağı ile dokuşdurduk.

“Söyle bakalım o tarafın türkülerinden” dedi. Ben de Kozanoğlu’ndan, Elbeyoğlu’ndan söylerken içimden bir söz söyleyim ki tarihe geçsin diye.

“Paşam, paşam ceviz kabuğu ile deve sulanır mı?” dedim.

“Ney” dedi. “Bardak ufak mı?”,

“Evet” deyince,

“Büyük bardak getirin” dedi. Bardaklar gelip, dolunca,

“Yine kaldır Osmaniye’li Musa” dedi ve kaldırdık. Ama bardak çok büyük. Ben yarısını içince başım döndü, içemedim.

“Bardağı boşaltmadan indirme” dedi. Benden Osmaniye’de dinlediği Gavurdağı türküsünü bir daha dinlemek istedi, söyledim. Amcamın Atatürk’le tanışması böyle oldu.”

Gebeli Mahallesi’nden bu olaya şahit Çirkin Ali diye bir ihtiyar vardı. Bir gün çarşıda karşılaştık. Bana,

”Ökkeş, Musa Amca’nın Atatürk’e söylediği türküyü yazalım, benden başka bilen yok” dedi. Ama adam öldü. Kaybolmuş bu Gavurdağı türküsünün sözlerinin tamamının ve ezgisinin bulunması için araştırmalara 2010 yılında tarafımdan başlanmıştır. Önce sözlerinin altı kitabı da türküyü Ata’ya ilk söyleyen Gök Musa’nın yeğeni Ökkeş Gedik tarafından bana teslim edilmiştir. Uzun araştırmalar sonucu türkünün ezgisinin Mazlum Durmuş’un köyü Karakese’de hâlâ bulunduğu ve söylendiği, bu ağıtın değişik üç versiyonunun Hacı Mehmet Çolak tarafından icra edildiği ortaya çıkmıştır. Türkünün üç versiyonundan birincisi Ceren türküsü tarzında, ikincisi halkın icra ettiği gibi ve üçüncüsü Hacı Mehmet Çolak’ın babasının söylediği gibidir.

³ “Coplan”, “derin dereler” demektir.

⁴ “Puslanmak”, “saklanmak” demektir.

Türkünün her üç versiyonu da Kültür Bakanlığı Mersin Devlet Korosu Şefi Fatih Oral tarafından notaya alınmış ve TRT İstanbul Radyosuna gönderilmiştir.

Türkünün sözleri şöyledir;

Gavurdağı sensin dağlar güzeli
Ağaçların erken döker gazeli
Ünün şanın vardır evvel ezeli
Tarihlerde yazarların var senin

Yalçınlarda imaların yaslanır
Büklerinde göğceoğlak seslenir
Her coplanda bir kaplanın pıslanır
Evsin kurup sinerlerin var senin

Yazın göçebeler döner dolaşır
Temmusunda yaylalarda buluşur
Emlik kuzun dertli dertli meleşir
Her savaşta onarların var senin

Güzün göçebeler geri dönerken
Haymaların yaprakları solarken
Soğuk basıp karın tipin yağarken
Ateş yakıp çönerlerin var senin

Gavurdağı sana kıymet biçilmez
Güzellerin birbirinden seçilmez
Soğuk sularından bir tas içilmez
Dış buyduran pınarların var senin

SONUÇ

Gavurdağı türküsü, yıllarca Gavurdağlarının değişik yerlerinde söylendikten sonra, türküyü bilen ve okuyanların günden güne azalmasıyla unutulmaya başlanmıştır. Sözlü kaynaklarımızdan Ökkeş Gedik'in türküyü gündeme getirmesiyle tarafımdan başlatılan çalışma neticesinde önce sözleri, daha sonra melodisi bulunarak notaya alma aşamasından sonra türkü TRT İstanbul Radyosuna denetim ve tescil için gönderilmiştir. Yakın bir gelecekte de türkünün dinleyicilere ulaşması ümit edilmektedir. Son söyleyenleri ile tarihin derinliklerine gömülen daha nice türküler olduğu bilinmektedir. Bunların da en kısa zamanda bulunarak kültürümüze yeniden kazandırılması dileğimizdir.

KAYNAKÇA

Ankara Hâkimiyeti Millîye Gazetesi, 17 Ocak 1925.

ARI, N. (2010). *Bir Zamanlar Osmaniye*. Osmaniye: Hasret Ofset.

ARI, N. (2010). *Osmaniye'de Millî Mücadelenin İçyüzü ve Anılar*, Osmaniye: Hasret Ofset.

Cebeli Bereket Gazetesi 27 Mart 1925 tarih ve 7 nolu sayısı

KILIÇ, A. (1976). *Osmaniye Tarihi*. Osmaniye: Hançer Matbaası.

ÖNDER, A. R. (1965). "Cebelibereket Sancağı", Hâkimiyet Gazetesi/Kayseri, Sayı:25, 16.1.1965.

Sözlü Kaynaklar

Arkuç Akın, Osmaniye.

Çolak Hacı Mehmet, Karakese köyü, Hatay/Dörtyol.

Gedik Ökkeş, Alibekirli Mahallesi, Osmaniye.